

УДК 338.518

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.3.12>

О. В. Полякова

кандидат економічних наук, доцент,
доцент Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права

К. О. Басенко

кандидат економічних наук,
доцент Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто й оцінено основні актуальні проблеми інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку. Проаналізовано сучасний стан інвестиційної привабливості національної економіки. Доведено, що структура іноземних інвестицій в Україні насамперед не є оптимальною та не відповідає структурі інвестицій, які розміщені безпосередньо у значній більшості розвинених країн. Встановлено, що основними негативними факторами, на яких сьогодні акцентують увагу інвестори є такі: завищений рівень корупції, досить слабка судова система, міграція робочої сили, тиск зі сторони правоохоронних органів, низький рівень дебіюрократизації бізнес-процесів, використання «турбо-режиму» у роботі законодавчої гілки влади. Основними позитивними моментами у сфері залучення інвестицій в національну економіку є: злагоджена стабілізація суспільно-політичної ситуації, активізація реформ у сфері ринку землі, актуалізація інструментарію механізму концесії, функціонування Вищого антикорупційного суду, відміна лімітів на проведення репатріації дивідендів. Обґрунтована необхідність поглиблення питання реалізації інституційних інструментів управління на основі використання інвестиційних ресурсів, підходи до визначення пріоритетності підприємств по залученню інвестицій, заходи регулювання розподілу цього виду ресурсів та інше. Досліджені та систематизовані напрями розвитку національної економіки на основі наукомістких підходів й інноваційних рішень. Обґрунтовано комплекс заходів, що реалізують завдання інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку. Запропоновано науково-практичні рекомендації щодо реалізації поточних та стратегічних орієнтирів удосконалення інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку. Стратегічний курс держави має полягати в тому, щоб на засадах галузевого протекціонізму здійснити перехід до вищої організації і ефективності галузей національної економіки з розвинутими виробничими силами, виробничими відносинами, налагодженим господарчим механізмом. У сучасних умовах прогресивний розвиток національної економіки та її сировинної бази має відбуватися на основі аграрно-промислової інтеграції. Це має стати стратегічним курсом держави, націленим на докорінну, якісну трансформацію економіки.

Ключові слова: інституційне забезпечення, інвестиції, інвестиційний процес, розвиток економіки, державне управління, інновації.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого поширення кризових процесів у вітчизняній соціально-економічній системі й невизначеності зовнішнього середовища господарювання економіка потребує поживлення інвестиційних процесів з метою збереження й зростання ВВП, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках та, загалом, забезпечення населення якісними, доступними якісними продуктами й послугами

у достатній кількості, що є запорукою стабілізації ситуації у суспільстві. Недостатність власних ресурсів й невідповідність національної економіки до роботи в умовах функціонування міжнародної конкуренції призвели до суттєвого зниження обсягів виробництва, старіння основних фондів, стрімкого погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання.

Існуючі інституційні засади державного управління у сфері залучення інвестицій для

розвитку національної економіки вимагають адаптації до умов глобалізації для безпосереднього використання в динамічних умовах економічного середовища. Потребують суттєвого поглиблення питання реалізації інституційних інструментів управління на основі використання інвестиційних ресурсів, підходи до визначення пріоритетності підприємств по залученню інвестицій, заходи регулювання розподілу цього виду ресурсів та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституціональні зміни широко досліджуються у економічній науці. Вагомий внесок у розробку змін національної економіки надали В. Базилевич, Н. Бутенко, Г. Ватаманюк, В. Геєць, С. Захарін, І. Малий, О. Прутська, О. Яременко. Сукупність питань, які пов'язані із аналізом проблем щодо інституційного забезпечення інвестиційної діяльності в національній економіці, знайшла відбиття в наукових публікаціях таких дослідників: І. Балабанов, Р. Бойко, О. Гарфонова, Б. Гриньов, К. Ілляшенко, П. Микитюк, Стоянова-Коваль С.С., В. Онегіна, Л. Федуллова та інші відомі вчені.

Незважаючи на широкий спектр напрямків дослідження особливостей інституційного регулювання інвестиційних процесів, у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання визначення теоретичних і практичних аспектів еволюційного розвитку інституційної системи економіки й, зокрема, стратегічних імперативів інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економі-

ку, перебуває на початковій стадії й потребує додаткової уваги.

Метою статті є дослідження перспективних напрямів удосконалення інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку.

Виклад основного матеріалу. Україна визнана світовим співтовариством як країна з ринковою економікою. Останнім часом міжнародні рейтингові агентства регулярно повідомляють про підвищення кредитних рейтингів України й поліпшення прогнозів стану української економіки. Намітилася тенденція на повернення капіталу, вивезеного з України. Офшорні зони стають одним з найважливіших джерел іноземних інвестицій в українську економіку. На фінансовому ринку України з'являються нові інституціональні інвестори: пенсійні й страхові фонди. Ринок корпоративних паперів стає важливим джерелом інвестиційних ресурсів для великих компаній України. За роки реформ найбільшими українськими корпораціями, пов'язаними з експортом продовольчих ресурсів, накопичений капітал, що вимагає диверсифікованості в інші галузі економіки [1].

Приєднання України до складу СОТ у 2008 р. насамперед сформувало необхідні передумови для налагодження інвестиційного клімату й мало слугувати позитивним сигналом для залучення іноземних інвесторів. Адже зобов'язання України на етапі приєднання безпосередньо стосувалися основних гарантій щодо захисту прав інвесторів. Україною було приведено національну систему звітності до встановлених

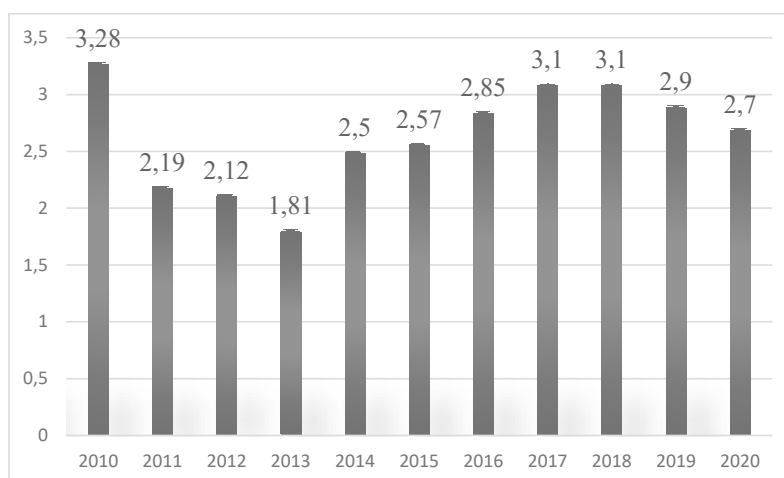

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості за 2010-2020 роки (середнє значення)*

*Джерело: [2].

міжнародних стандартів. Починаючи із 2013 р. ключовим для інвесторів повинно було стати підписання безпосередньо Угоди про асоціацію із ЄС, однак відмова країни від проведення підписання стала ключовою причиною для стрімкого погіршення рівня індексу інвестиційної привабливості аж на 1,8 бала (рис. 1) [2].

Починаючи із 2016 р. Європейською Бізнес Асоціацією було відмічено покращення цього індексу до практично 2,9 балів (представленої за 5-бальною шкалою). Отримана оцінка не є звичайно високою, однак дає сподівання на перспективу у активізації іноземних інвесторів для України. Основними негативними причинами, на яких сьогодні акцентують увагу інвестори є такі: завищений рівень корупції, досить слабка судова система, міграція робочої сили, тиск зі сторони правоохоронних органів, низький рівень дебюрократизації бізнес-процесів, використання «турбо-режиму» у роботі законодавчої гілки влади. Основними позитивними моментами є: злагоджена стабілізація суспільно-політичної ситуації, активізація реформ у сфері ринку землі, актуалізація інструментарію механізму концесії, функціонування Вищого

антикорупційного суду, відміна лімітів на проведення репатріації дивідендів [2].

Виходячи із проведеного аналізу бачимо, що структура іноземних інвестицій в Україні наспереди не є оптимальною цим самим не відповідаючи структурі інвестицій, які розміщені безпосередньо у значній більшості розвинених країн. Національній економіці актуальними є інвестиції із країн, які є безпосередньо технологічними лідерами, зазвичай «старих» країн-членів ЄС (насамперед це Франція, Італія і Німеччина), США і Японія, які є також лідерами у виробництві товарів із досить високою часткою представленої доданої вартості. Таким чином, для України у контексті введення у практичну дію Угоди про ПЗВТ із ЄС, тобто положень про нейтралізацію тарифних бар'єрів у налагодженні взаємної торгівлі відповідних країн-учасниць, стратегічними завданнями є побудова ефективних й гідних існуючому потенціалу України зв'язків із ЄС [2-3]. Також важливою є й «якість» залучених ПІІ, тобто напрямів їх спрямування (рис. 2).

Незважаючи на те, що ПІІ практично присутні у різних галузях національної економіки, їх безпосередній розподіл не є належним чином

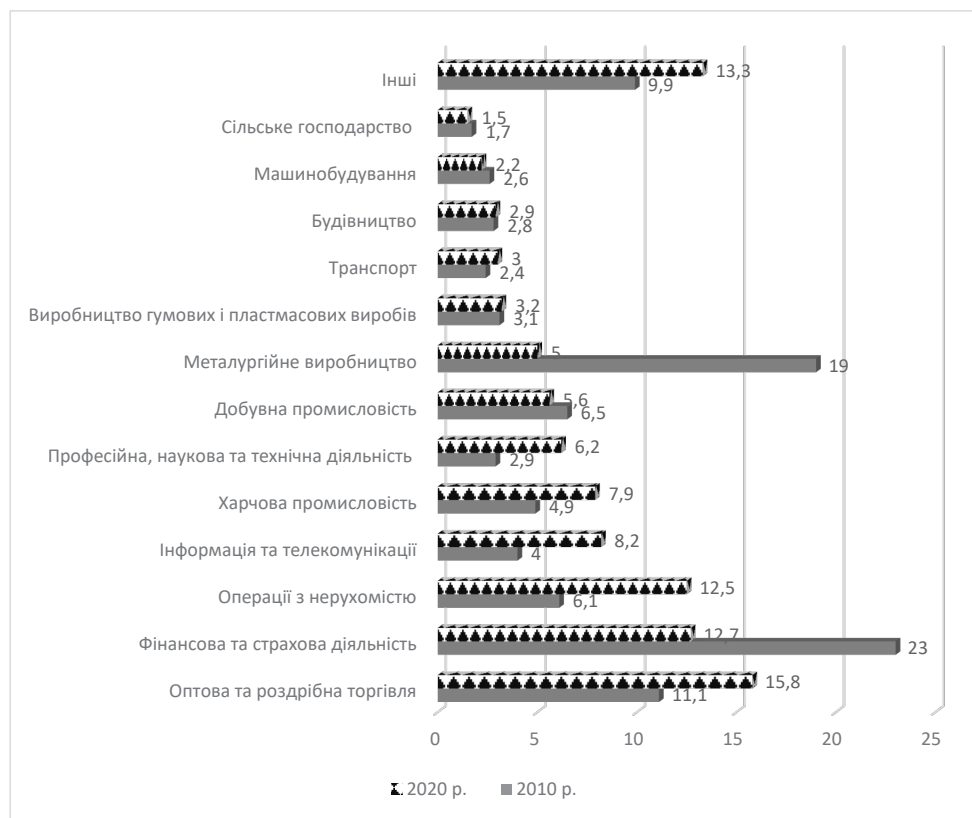

Рис. 2. Галузева структура розподілу ПІІ, у %*

*Джерело: [2].

збалансованим, тоді як сектори, які обираються іноземними інвесторами, зазвичай не відповідають сучасним соціально-економічним інтересам країни: тобто останніми роками ПІІ, що надходили в Україну все частіше булть орієнтовані на фінансову й торгівельну сфери, і все менше на розвиток реального сектору економіки.

Із кожним роком представлена галузева структура надходження ПІІ мала тенденцію до зміни. Інвестиційно привабливою насамперед для іноземних інвесторів за 2019-2020 роки була саме промисловість: так на підприємствах промисловості станом на кінець 2020 р. було сконцентровано практично 11 595,9 млн дол (32,4 %) ПІІ, із яких суттєва частка – 74 % (8 609,3 млн дол) – зорієнтована на підприємства переробної промисловості. Зазвичай ПІІ направлено у виробництво різних продуктів харчування й споживчих товарів (таких марок: JTI, Phillip Morris, Procter & Gamble, Nestle, Mondeles International) залишаючись привабливим для відповідних іноземних інвесторів на основі стабільного попиту.

У свою чергу, іноземні інвестори в Україні насамперед орієнтуються на внутрішній ринок, а саме, сектори зі більш швидким обігом капіталу, що не пов'язані із зовнішньою торгівлею, а також не потребують довгострокових капіталовкладень та певним чином освоєння інноваційних технологій – оптову й роздрібну торгівлю (практично акумульовано 5 662,5 млн дол, або це 15,8 % від загального обсягу), фінансову й страхову діяльність (4 557,6 млн дол, або це 12,7 %), й операції із нерухомим майном (4 495,7 млн дол, або це 12,5 %).

Враховуючи проведений аналіз, нами обґрунтовано концептуальні підходи щодо формування напрямів інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку. Успішна реалізація таких напрямів насамперед залежить від забезпечення сталого розвитку національної економіки на основі імплементації наукомістких підходів та інноваційних рішень. Ключовими перспективними напрямками у такій сфері є:

– розробка інноваційних технологій та устаткування, що певним чином забезпечують глибоку, комплексну, енерго- й ресурсозберігаючу переробку для сільськогосподарської сировини на основі використання сучасних фізико-хімічних та електрофізичних способів (наприклад мембранні, екструзійно-гідролітичні, кавітаційні, гіпербаричні, біотехнологічні тощо) для

розвитку екологічно безпечного виробництва важливих у соціальному аспекті продуктів із різними функціональними властивостями;

– генерування на основі інноваційних досягнень науки генетики, мікробіології, також нанотехнологій та інформатики, специфічних принципів технологій виробництва якісно нових, імпортозаміщуючих товарів та послуг зі орієнтованою зміною складу та властивостей;

– удосконалювання біотехнологічних процесів щодо переробки сільськогосподарської сировини, отримання нових видів продуктів підвищеної харчової та біологічної цінності із використанням високоактивних рекомбінантних і мутантних штамів й консорціумів мікроорганізмів;

– розробка наукових основ прижиттєвого формування заданих якісних і функціональних характеристик сировини тваринного й рослинного походження із метою створення диференційованих технологій її переробки та зберігання для забезпечення стабільної якості, практичної збереженості й мінімізації втрат цільової продукції;

– формування інтегральної системи моніторингу, організації управління, контролю за безпекою і якістю сировини й готових продуктів на різних етапах, включаючи виробництво, технологій зберігання, транспортування та напрямів реалізацію;

– налагодження механізму використання як вторинної сировини відходів від основного виробництва продуктів промислової переробки [4-5].

Як результат проведеного дослідження запропоновано сукупність заходів, які реалізують інституційні можливості нашої держави щодо активізації інвестиційних процесів харчової промисловості, які будуть сприяти подальшому динамічному розвитку економіки України відповідно до ринкових принципів, а саме: обґрунтовано заходи щодо рекапіталізації харчових підприємств і відновлення їх інвестиційної привабливості, а також формування інституційного середовища, що сприяє активізації участі підприємств в інвестиційних процесах; заходів щодо залучення банківського сектору до інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку (банків, інвестиційних компаній, державного і недержавних пенсійних фондів, різних страхових компаній й інших фінансових інститутів); стратегічні заходи щодо активізації безпосередньої участі іноземних інвесторів в інвестиційних процесах національної економіки (рис.3).

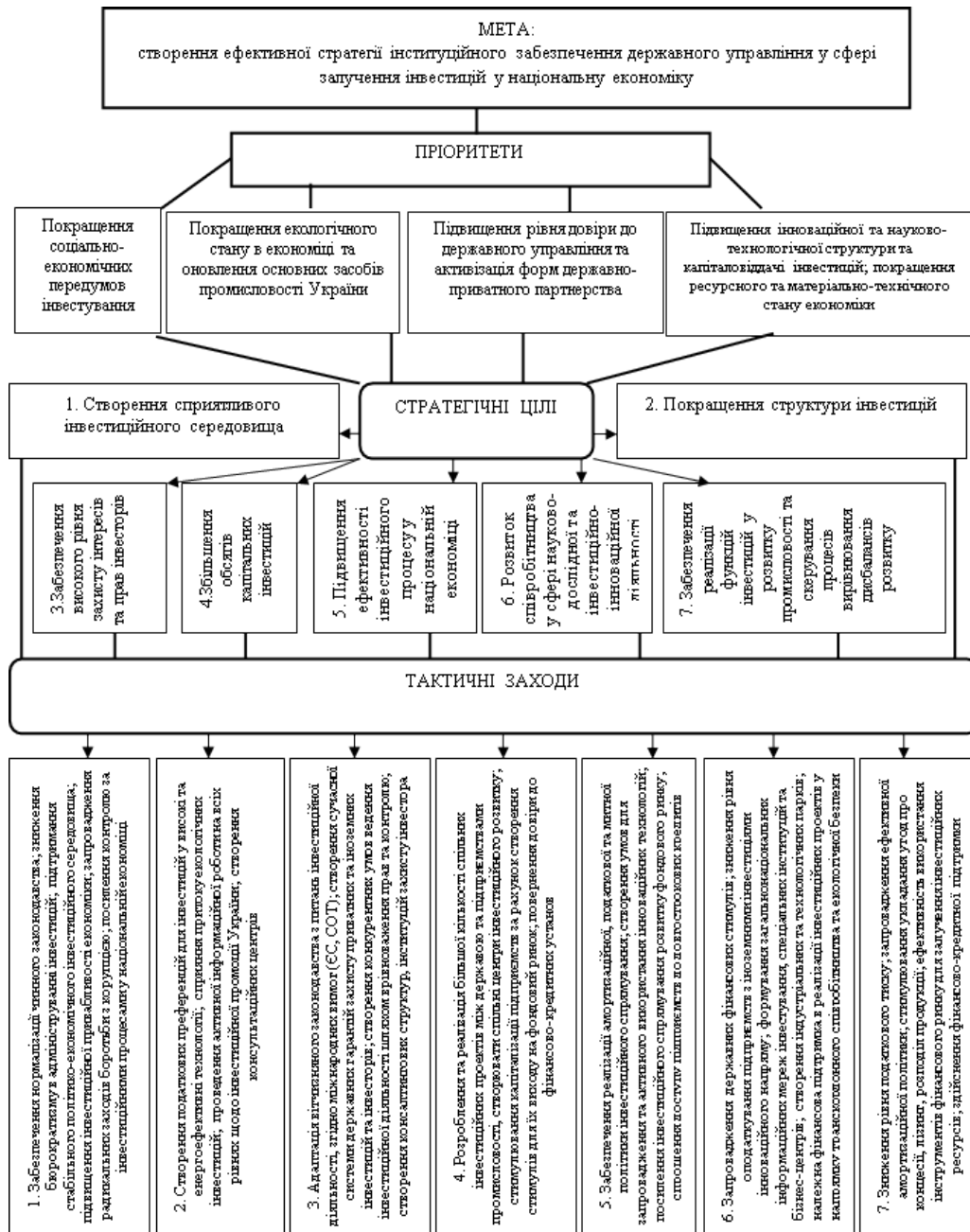

Рис. 3. Напрями удосконалення інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку*

*Джерело: побудовано авторами

Оцінку ефективності реалізації визначених напрямів доцільно проводити на основі використання цільових індикаторів, які дозволяють відслідковувати динаміку розвитку національної економіки. Це має стати стратегічним курсом держави, націленим на докорінну, якісну трансформацію економіки. Підйом національної економіки на принципово новий організаційно-економічний рівень, інтенсифікація розвитку, досягнення світового рівня якості продукції, захист прав спо-

живачів, продуктивності і ефективності виробництва є орієнтиром, рубежем розвитку [6-7].

Для реалізації стратегічних імперативів слід сформуванню систему цілей розвитку з точки зору інтересів держави. Вищою ціллю інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку є задоволення соціально-економічних інтересів населення [8]. Стратегічний курс держави має полягати в тому, щоб на засадах галузевого протекціонізму

здійснити перехід до вищої організації і ефективності галузей національної економіки з розвинутими виробничими силами, виробничими відносинами, налагодженим господарчим механізмом.

Висновки. Успішна реалізація вищевикладених стратегічних рекомендацій щодо удосконалення інституційного забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій у національну економіку із урахуванням виявлених умов і факторів їх розвитку дозволить поліпшити постачання в національну економіку сучасної техніки в необхідній кількості високої якості; збільшити обсяги виробництва й реалізації послуг; активувати залучення інвестиційних ресурсів з недержавних джерел у розвиток інфраструктури, реконструкцію бізнесу; підвищити техніко-технологічний рівень виробництва; збільшити конкурентоспроможності товарів та послуг на міжнародному ринку за рахунок освоєння інновацій.

Список використаної літератури:

1. Василиця О.Б. Іноземне інвестування: загрози економічній безпеці України. Економіко-правовий часопис. 2016. Вип. 1. С. 12-22.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Ткаченко Т., Шевчук Н., Гончарук І. Напрямки оптимізації інвестиційної діяльності підприємства. Агросвіт. 2017. № 7. С. 45-48.
4. Топ-менеджери погіршили оцінку інвестпривабливості України. URL: <https://eba.com.ua/top-menedzhery-pogirshyly-otsinku-investpryvablyvosti-ukrayiny>
5. Харчук С. А. Стан інвестиційної діяльності підприємств України в умовах економічної нестабільності. Журнал «Економіка та держава». 2020. №1. С. 66-72.
6. Бурлака Н.І. Розвиток інвестиційної діяльності підприємств України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 8. С. 37-44.
7. Міжнародний центр перспективних досліджень. Перспективні дослідження підготовлено Консорціумом Flemings/SARS. 2017. №11. С.25-36.
8. Оболенський О. Ю. Перспективи залучення прямих іноземних інвестицій у національну економіку. Економіка і регіон. 2014. № 3 (46). С. 8-14.

Polyakova O., Basenko K. Institutional support of public administration in the field of attracting investment in the national economy

The article considers and assesses the main current problems of institutional support of public administration in the field of attracting investments into the national economy. The current state of investment attractiveness of the national economy is analyzed. It is proved that the structure of foreign investment in Ukraine is not optimal and does not correspond to the structure of investments, which are located directly in the vast majority of developed countries. It is established that the main negative factors that investors focus on today are: high levels of corruption, rather weak judicial system, labor migration, pressure from law enforcement agencies, low level of debureaucratization of business processes, use of "turbo mode" in work legislative branch of government. The main positive aspects of attracting investment in the national economy are: coordinated stabilization of the socio-political situation, intensification of reforms in the land market, updating the tools of the concession mechanism, the functioning of the Supreme Anti-Corruption Court, abolition of dividend repatriation limits. The necessity of deepening the issue of implementation of institutional management tools based on the use of investment resources, approaches to determining the priority of enterprises to attract investment, measures to regulate the distribution of this type of resources and more. The directions of development of the national economy on the basis of knowledge-intensive approaches and innovative solutions are researched and systematized. A set of measures that implement the tasks of institutional support of public administration in the field of attracting investment in the national economy is substantiated. Scientific and practical recommendations for the implementation of current and strategic guidelines for improving the institutional support of public administration in the field of attracting investment in the national economy are offered. The strategic course of the state should be to make the transition to higher organization and efficiency of the branches of the national economy with developed productive forces, production relations, and an established economic mechanism on the basis of sectoral protectionism. In modern conditions, the progressive development of the national economy and its raw material base should take place on the basis of agricultural and industrial integration. This should become a strategic course of the state aimed at fundamental, qualitative transformation of the economy.

Key words: institutional support, investments, investment process, economic development, public administration, innovations.